

Visn. Lviv. Univ., Ser. Zhurn. 2022: 51; 34–45 • DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2022.51.11393>

УДК 070.48(=161.2:430)"19":930.2

ЧАСОПИС «ХРИСТИЯНСЬКИЙ ГОЛОС» (МЮНХЕН) В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД: ІСТОРІЯ, ТЕМАТИЧНА ПАЛІТРА, ПРОВІДНІ АВТОРИ І ПУБЛІЦИСТИ

Ігор Скленар

Львівський національний університет імені Івана Франка

вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна

e-mail: isklenar@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2081-2199>

У статті розглянуто історію газети «Християнський Голос» з періодичністю двотижневика, яку видавали національно свідомі мігранти в Мюнхені в рамках «Українського Християнського Видавництва». Зосереджено увагу на суспільно-політичний та релігійний контекст, в яких був заснований «Християнський Голос». Окрім коротких довідок про перших редакторів часопису з 1949 по 1959 роки, в статті також зроблено широкий тематичний аналіз публікацій за 1957 рік. Виокремлено основні напрямки інформаційних та публіцистичних текстів в газеті та наведено стислі довідки про знакових авторів і публіцистів.

Ключові слова: газета «Християнський Голос», преса українців в Німеччині, післявоєнний період, публіцист, редактор, публікація, стаття.

Постановка проблеми. Після закінчення Другої світової війни представники націоналістичних середовищ, активні громадсько-політичні діячі з України продовжували політичну міграцію на Захід. Це зумовило і появу періодичної преси довкола створених українських громадських організацій, наукових установ, видавництв в країнах Західної Європи, а згодом – у США та Канаді. Один з дослідників, М. Яблонський¹, означає дослідження досвіду діаспорної преси як важливий складник журналістикознавства. Однак розкол у середовищі націоналістичних сил, зокрема і в повоєнній Німеччині, спричинився до існування кількох об'єднань журналістів лише в короткому проміжку часу – Союз Української Демократичної Преси (1946 р.), Спілка Українських Журналістів на чужині (1946 р.) та Національно-Демократичне Об'єднання Українських журналістів (1946 р.)². Попри цей розкол, активні українці в Німеччині змогли налагодити видання суспільно-релігійної газети «Християнський Голос» (далі в тексті статті – «ХГ»), з якою автор цієї публікації вперше ознайо-

¹ Яблонський, М. Р. (2020), «Стан і завдання преси української діаспори: погляд 1950-х рр.», *Вчені записки ТНУ ім. В.Вернадського: Серія Філологія. Соціальні комунікації*, вип. 1, с. 177.

² Там само, с. 177.

мився під час роботи у редакції часопису «Місіонар» на початку 2000-х років. І коли нещодавно уважно перечитав підшивку річника «Християнського Голосу» за 1957 рік, то переконався в тому, що таке суспільно-релігійне видання справді є важливим складником в журналістикознавчих студіях, а значущість його публікацій стосовно порушених в них тем й проблем не втратила своєї актуальності в епоху інформаційних маніпуляцій і постправди.

Систематизований матеріал з названої газети за 1957 рік означив перед нами завдання статті – показати становлення «ХГ» в післявоєнний період, розглянути розмаїту тематичну палітру публікацій часопису, зокрема їхню актуальність, для подальших гуманітарних досліджень, а також визначити провідних авторів і публіцистів «Християнського Голосу» в післявоєнний період загалом і в обраному річнику зокрема.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Тематика післявоєнної еміграційної преси з 1940-х років стала об'єктом вивчення й українських дослідників, і наших пошукувачів у діаспорі, де ця преса безпосередньо створювалася для широкого загалу мігрантів. Попри чисельні розвідки, до сьогодні в національному журналістикознавстві маємо таку прогалину, як відсутність систематизованого каталогу діаспорних видань, зокрема й преси. «У зарубіжній українській періодиці час від часу з'являлися публікації, у яких гостро ставилося питання про необхідність каталогізації всієї друкованої продукції»³, – зазначає дослідник в галузі книговидавництва М.С.Тимошик. У 2015-2021 рр. він видав низку монографічних праць на основі архівного матеріалу в західних бібліотеках, передусім про книги і пресу українців в Канаді, Великобританії, Італії, в яких побіжно згадує про видання часописів наших повоєнних мігрантів у Німеччині.

Натомість маємо небагато розвідок про українські часописи в Німеччині у 1940-1950-х роках ХХ ст. (саме публікації «ХГ» тієї непростой доби ми й вивчаємо). Серед поодиноких авторів, які писали на тему преси наших мігрантів в Німеччині у ХХ ст., є відомий історик журналістики з діаспори Аркадій Животко, який подає матеріал лише до 1949 року. В підручнику «Історії журналістики (XVII-XX ст.)» Ігоря Срібняка стисло подано матеріал про українські пресові органи в Німеччині до Другої світової війни. Одним із найгрунтовніших джерел з точки зору фактологічної інформації є окрема стаття про діаспорну пресу в 3-му томі загальної частини «Енциклопедії українознавства» за ред. проф. В. Кубійовича. Предметно йдеться про українські пресові органи післявоєнного періоду в Німеччині і, зокрема, про часопис «ХГ», здебільшого в працях дослідника М. П. Присяжного. Окрім його відомої монографії «Преса української еміграції в Німеччині: становлення, розвиток, тематична політика (1945-1953)», ми використали й тези із його наукової статті «Преса новітньої української еміграції в Німеччині: реалії і перспективи». Загалом окремих системних розвідок про газету «ХГ» з її початків і до сьогодні практично немає в нашому журналістикознавстві.

Методологічна основа дослідження. У процесі написання статті ми використали такі *методи*: історизму (розглянуто історію української преси в Німеччині

³ Тимошик, М.С. (2020), «До проблеми створення першого репертуару книжкових та пресових видань українців на чужині: на матеріалах Великої Британії», *Український інформаційний простір*, вип. 1, с. 33.

та окремо хроніку газети «ХГ» в повоєнний період); аналізу (виокремлено основні теми на сторінках «ХГ»); синтезу (поєднано ці теми в окремі блоки); контент-аналізу (розглянуто зміст статей «ХГ» протягом окремого року видання часопису); узагальнення (виділено значення обраних для аналізу публікацій «ХГ» для науковців-гуманітаріїв) та ін.

Виклад матеріалу. Передусім коротко резюмуємо розвиток українських пресових видань в Німеччині після поразки нацистської Німеччини в Другій світовій війні. В об'ємній статті «Преса» із загальної частини «Енциклопедії українознавства» зазначено, що обставини для такого розвитку не були сприятливі: «...з одного боку, зовсім не було укр. друкарень, з другого боку, в умовах військ. окупації Німеччини й Австрії влада обмежувала появу нових органів своєю ліцензійною політикою. Тому перші органи, крім «Слова» в Регенсбурзі (ред. С. Довгаль), – націоналістично орієнтований «Час» Р. Ільницького (1945-1949 у Фюрті), соціалістично орієнтоване «Наше Життя» під ред. П. Котовича (Авгсбург 1945-1948) постають як циклостилєві, а інші друкуються латинкою... і тільки згодом переходять на друк.»⁴. Заснування інших суспільно-політичних пресових органів українців в Німеччині у 1946-1950 роках було пов'язане з такими відомими письменниками і публіцистами, як І. Багрянний, З. Пеленський, П. Сагайдачний, Ю. Клен, Л. Мосендз та ін. Автори статті «Преса» окремо зазначають про видання часопису «Християнський Шлях» під ред. І. Німчука в Міттенвальді (1946-1947), а з 1949 року – «Християнського Голосу» під ред. Р. Данилевича у Мюнхені. Стосовно статистики наших пресових органів в Німеччині, то загалом до 1950 року в Німеччині й Австрії з'явилося 275 більш-менш тривалих періодичних видань. «Всі вони без винятків видавалися коштом переміщених осіб, лише окремі газети частково підтримувалися американською військовою владою»⁵, – наголошує дослідник М. Присяжний. Вже наприкінці 1950-х років тут виходило лише 14 видань, з них 7 газет⁶. В середовищі новітньої еміграції в Німеччині сьогодні не зафіксовано жодного (!) україномовного друкованого періодичного видання. З повоєнних часів зараз видається єдиний часопис «ХГ», як пише про це згадуваний вище дослідник діаспорної преси.

Період заснування українських пресових органів у повоєнній Німеччині був непростим з політичного огляду і через матеріальні можливості нашого мігрантського середовища. «Під час Другої світової війни число українців в Німеччині зросло до 2-х мільйонів, більшість яких були втікачами від большевицької системи. В 1945 році в Берліні жило близько 5000 українців»⁷.

Національно свідомі мігранти в Німеччині після закінчення війни у 1945 році вбачали в періодиці дієвий засіб утримання українців на національній і релігійній основі. Як відомо, наприкінці 1940-х років «більшовики, під покровом назви репа-

⁴ Кубійович, В. М. (Ред.) (1949), *Енциклопедія українознавства. Загальна частина*, Т. 3, Мюнхен-Нью-Йорк, с. 993.

⁵ Присяжний, М. П. (2015), «Преса новітньої української еміграції в Німеччині: реалії і перспективи», *Вісник Львівського університету. Серія журналістика*, вип. 40, с. 24.

⁶ Кубійович, В. М. (Ред.) (1949), *Енциклопедія українознавства. Загальна частина*, Т. 3, Мюнхен-Нью-Йорк, с. 994.

⁷ Апостольська Екзархія УГКЦ в Німеччині і країнах Скандинавії (2021), «Історія греко-католицької Церкви в Німеччині», URL: http://www.ukrainische-kirche.de/wp/?page_id=116&lang=uk (останній перегляд 22 жовтня 2021)

тріації, намовляли або примушували українців вертатися до свого краю. Після повернення майже всі вони були заарештовані та звинувачені в колаборації з німецькими націоналістами»⁸. Більшість з них були вивезені на примусову роботу в Сибір, а деяких навіть страчували. У Німеччині залишилося на той час близько 60-ти тисяч українців, за віровизнанням – греко-католиків і православних. Були створені також і церковні одиниці, які становлять сьогодні основу Апостольської Екзархії УГКЦ в Німеччині і в країнах Скандинавії.

Оскільки її історія нерозривно пов'язана з публікаціями в річнику газети «ХГ» за 1957 рік, наведемо кілька важливих штрихів з її становлення. У міжвоєнний період для українців-католиків східного обряду в Берліні діяв душпастирський деканат, одним з його активних священників-душпастирів був о. Петро Вергун (у 2001 році Святіший Отець Іван Павло II проголосив отця Петра Вергуна блаженным Католицької Церкви). У 1940 році Ватикан призначив його на посаду апостольського візитатора і адміністратора для українців-католиків східного обряду в Німеччині, але в 1945 році більшовики заарештували і заслали його на примусову працю до Сибіру, де він помер у 1957 році. На його місці тимчасово виконував уряд, згідно з ватиканським призначенням, о. Микола Вояковський.

Саме на початках «переформатування» нашого мігрантського середовища у повоєнній Німеччині, зокрема в умовах невизначеності адміністративного статусу українців-католиків східного обряду, в січні 1949 року було засновано католицький релігійно-суспільний тижневик «Християнський Голос». Його першим редактором став Петро Ісаїв (1905-1973), який у 1931-1939 роках мав досвід редакторства у «Дзвонах» – відомому журналі такого типу у Львові. Він є автором численних статей в «Енциклопедії Українознавства»⁹. Після періоду його коротенького редакторства згодом, у 1949-1954 роках, головним редактором працював Роман Данилевич (1903-1985). Він був військовиком, очолював Українське католицьке академічне об'єднання «Обнова» (з 1951-го), потім емігрував до Канади¹⁰. І врешті, в обраний для аналізу газети «ХГ» період, її редакцією у 1954-1965 роках керував Мирон Коновалець (1894-1970). Він був рідним братом засновника ОУН Євгена Коновальця, поручником УГА, емігрував до Чехії, працював в УВО референтом преси, співробітничав з концерном видавця Івана Тиктора, був співредактором газети «Новий час». Після Другої світової війни М. Коновалець проживав у Німеччині, з 1946 року очолював Спілку українських журналістів на чужині, раду Українського християнського руху¹¹.

Усі названі особистості мігрантського середовища українців в Німеччині творили «ХГ» як пресовий орган для широких кіл читачів. За твердженням дослідника М. Тимошика, були свідомі того, що «друкована книжка чи газета-журнал на чужині є чи не найголовнішим засобом національної згоди, об'єднувальним чинником емігрантів... у таборах Ді-Пі мріяли вони про заснування масового інформаційного журналу «Рідна Книга», підготовку систематичних каталогів українських видань на

⁸ Там само.

⁹ Комариця, М. (2011), «Ісаїв Петро-Маркіян», URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=12681 (останній перегляд 22 жовтня 2021).

¹⁰ Плахотнюк, С. (2007), «Данилевич Роман», URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=23437 (останній перегляд 22 жовтня 2021).

¹¹ Кучерук, О. (2014), «Коновалець Мирон», URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=4877 (останній перегляд 22 жовтня 2021).

еміграції, а в подальшому – й організацію Інституту української книжки...»¹². Першим утіленням такого наміру дослідник М. Тимошик називає створення в Мюнхені у 1948 році «Книгоцентру», однак він у подальшому не розвинувся.

У 1959 році папа Іван XXIII створив і проголосив своїм Декретом Апостольську екзархію для українців-католиків візантійського обряду в Німеччині. Ця церковна одиниця, якою довгі роки керував єпископ Платон Корниляк¹³, отримала власну юрисдикцію (з безпосередньою підпорядкованістю папі). З 1959 року газета «ХГ» стає офіційним органом екзархії в Німеччині.

Важливим атрибутом періодичного видання є логотип. У «ХГ» в 1957 році він поданий великим шрифтом, а під ним, українською мовою, зліва, подано наступну інформацію: періодичність – тижневик, редакція і видавець – «Українське Християнське Видавництво», також вказано мюнхенську адресу редакції й адміністрації. Така інформація, справа під логотипом, була перекладена німецькою мовою. Обсяг тижневика становив 8 сторінок, у додатках – 16 сторінок.

Матеріали річника за 1957 рік відображають широкий *тематичний діапазон газети*. Майже в кожному числі «ХГ» за 1957 рік публікували подієву хроніку на суспільну тематику. Чимало заміток, статей було присвячено подіям в СРСР (такою аббревіатурою означували Радянський Союз на шпальтах видання). Хронікальна інформація стосувалася й геополітичних тем, які впливали на становище українського народу під більшовицькою окупацією і в країнах поселень, а також інших народів, поневолених комуністичним режимом. Хронікальна інформація висвітлювала й громадське життя українців на різних рівнях в Німеччині. Чимало уваги редакція приділяла становищу етнічних українців в соціалістичній Польщі, наприклад, в ч. 46 на сторінці 2-й опубліковано проблемну статтю автора М. С. «Трагічне положення українців в Польщі».

Іншу групу матеріалів становили документи громадських організацій в Німеччині та й в діаспорі загалом; публічні звернення окремих осіб; аналітичні статті, публіцистика на актуальні суспільні теми, з нагоди історичних ювілеїв у національно-громадському житті; матеріали для молоді та дітей, віншування з нагоди різних свят, некрологи на визначних національних і церковних діячів, тощо.

Умовно релігійний блок газети за 1957 рік охоплював важливу подієву інформацію про Вселенську Церкву загалом, огляд документів папи Пія XII, інформацію про становище УГКЦ в підпіллі в Україні, про ювілеї й урочистості в церковних одиницях УГКЦ в країнах поселень (в Європі, Південній і Північній Америці). Також публікувались різні документи церковних організацій у Німеччині (передусім «Українського Християнського Руху», до якого належали члени редакції).

Одним із головних напрямків газети було висвітлення теми атеїстичної пропаганди в СРСР. Наприклад, в публікації «Банкрутство антирелігійної пропаганди в Україні»¹⁴ взято за основу цитати із статті в журналі «Радянська культура», де автори

¹² Тимошик, М.С. (2020), «До проблеми створення першого репертуару книжкових та пресових видань українців на чужині: на матеріалах Великої Британії», *Український інформаційний протип*, вип. 1, с. 33

¹³ Апостольська Екзархія УГКЦ в Німеччині і країнах Скандинавії (2021), «Історія греко-католицької Церкви в Німеччині», URL: http://www.ukrainische-kirche.de/wp/?page_id=116&lang=uk (останній перегляд 22 жовтня 2021).

¹⁴ «Банкрутство антирелігійної пропаганди в Україні» (1957), *Християнський Голос*, ч. 9, с. 1-2.

бідкаються, що в багатьох областях УССР атеїстична пропаганда занепадає, а «сектанти» успішно залучають до своїх лав людей, маючи закордонну підтримку. Популярності серед громадян набувають релігійні обряди, поширюється благодійництво, – стверджували автори оглядової статті в «ХГ». Інший приклад у жанрі полемічної статті на цю тему – публікація М. Брадовича «Московська віра і «комуністичне» безбожництво»¹⁵, в якій автор звертає увагу на неправильне вживання поняття «комунізм», коли українські журналісти пишуть про потребу боротьби з комунізмом і московським імперіалізмом. Він наголошує, що друге є ширшим поняттям і включає перше. У публіцистичному дискурсі «ХГ» у 1957 році значного поширення набула тема захисту релігійної свободи греко-католиків в умовах московського імперіалізму. У двох статтях – «Новий наступ на мовчазну Укр. Католицьку Церкву» із підзаголовком «Нахабна стаття невільної «Вільної України»¹⁶ та «Ще про нахабний виступ Ю. Мельничука» редакція розвінчує непереконливі нападки і брехню одного із авторів названої комуністичної газети у Львові на адресу українських греко-католиків. Такого типу «антиуніатські» публікації анонімні автори двох статей в «ХГ» розцінили як один з методів нового походу проти релігії, «мовчазної» Католицької Церкви і взагалі проти всіх віруючих українців.

Інший блок матеріалів газети «ХГ» за 1957 рік зацікавить як істориків, так і релігієзнавців. По-перше це повідомлення, статті, спогади у жанрі портретного нарису про постатей УГКЦ в ХХ ст., зокрема, патріарха Йосифа Сліпого, єпископа Йосафата Коциловського¹⁷; по-друге, повідомлення із заслання і стаття про мученицьку смерть в Сибіру о. Петра Вергуна, першого апостольського візитатора й адміністратора для українців-католиків у Німеччині¹⁸. Також в газеті публікували загалом хроніку підпільної Церкви в Україні та матеріали про становище греко-католиків у Польщі, зокрема про відновлення їхнього церковного життя у 1950-х роках (після насильницького виселення під час операції «Вісла») та ін.

Для дослідників релігійної журналістики і релігієзнавців важливим емпіричним матеріалом є вкладений в окремі номери газети *додаток «Сторінки Українського Християнського Руху»*. Їх редагував М. Заяць, і вони відображають діяльність цієї авторитетної християнської організації серед українців діаспори. У них висвітлено також історичні конференції, симпозіуми, присвячені різним етапам історії УГКЦ, і проаналізовано частково документи митрополита Андрея Шептицького на тему єкуменізму. У низці чисел газети за 1957 рік всебічно висвітлено діяльність Асоціації Української Католицької Преси¹⁹, а також хроніку Конгресу Католицької Преси у Відні²⁰ та важливі матеріали й доповіді²¹ з цієї події.

¹⁵ Брадович, М. (1957), «Московська віра і «комуністичне» безбожництво», *Християнський Голос*, ч. 36, с. 5.

¹⁶ «Новий наступ на мовчазну Укр. Католицьку Церкву» (1957), *Християнський Голос*, ч. 4, с. 2.

¹⁷ П.Г. (1957), «Владика-Мученик», *Християнський Голос*, ч. 45-57.

¹⁸ Б-ць (1957), «Памяті Світлого Єрарха української Церкви», *Християнський Голос*, ч. 14, с. 4.

¹⁹ «Резолюції прийняті на II Загальних зборах Асоціації УКП» (1957), *Християнський Голос*, ч. 32, с. 4-5.

²⁰ «П'ятий конгрес католицької преси у Відні» (1957), *Додаток до «Християнського Голосу»: сторінки УХР*, ч. 7, с. 1.

²¹ Пфлімлен, П. (1957), «Чого очікує католицький політик від католицької преси», *Додаток до «Християнського Голосу»: сторінки УХР*, ч. 7, с. 1.

Провідні автори і публіцисти «ХГ» в 1957 році. З-поміж десятків провідних інтелектуалів діаспори, фахівців у різних сферах не тільки повоєнної Німеччини, а й інших країн, варто назвати Фелікса Кордубу, Миколу Троцького (псевдо в газеті – Михайло Брадович), Степана Шаха, о. Іриня Назарка (ЧСВВ) та ін.

Дехто з авторів усебічно аналізував заяви кремлівських зверхників стосовно можливого воєнного протистояння ССРСР із США та з країнами Західної Європи, в тому числі із ФРН. Науково-публіцистичним за своїм змістом є цикл публікацій Ф. Кордуби «Сучасні стратегічні концепції Сходу і Заходу (людський потенціал в атомовій війні)», опубліковані в 3-х числах газети (№ 20-22, регулярно на стор. 2). У першій статті автор аналізує атомний потенціал людства в умовах тодішнього біполярного світу і вказує на п'ять окремих стратегічних концепцій. Сам автор був у минулому членом молодіжної частини ОУН, з 1934 по 1939 роки сидів у польській в'язниці, у 1943 році вступив до дивізії «Галичина» і після поразки емігрував до Мюнхена, тому на власному досвіді запізнався із воєнною справою і професійно її вивчав. З 1951 року Ф. Кордуба працював в українській друкарні «Логос», а в 1977 році став її керівником. У 1961–1968 році був президентом Головної ради центрального представництва української еміграції у Німеччині, водночас автором численних статей на історичні та соціально-політичні теми²².

Співзвучною із тематикою публікацій Ф. Кордуби стала об'ємна стаття М. Брадовича «Чому Кремль втрачає нерви» (в ч. 21 на сторінці 2). У статті автор аналізує агресивні заяви кремлівських зверхників «обернути німецьку територію на загальне цвинтарище» (чим не співзвучні тодішні заяви із теперішніми, з вуст одіозного «журналіста» Дмитрія Словйова?). Такі погрози тоді були викликані намірами німецького уряду розробляти атомне озброєння. «Кремлівські можновладці втрачають нерви й голову, бо ціла їх демагогія, їх заяви, остороги й погрози не зворушують анітрохи, ані вільних, ані поневолених націй, і не спиняють визвольної політики західних держав»²³, – наголошує М. Брадович. Аналіз пропагандистської тематики ССРСР і геополітики у світі загалом в «Християнському Голосі» був лише частиною публіцистичної діяльності автора (деякі з його праць – «Як прийшло в Росії до революції» і «Литовці» (1917); «Die Nation in Sowjetketten» (1932), «Чужиною» (1947) та ін.). Журналіст Микола Троцький (1883-1917) на собі відчув репресивну машину московської ідеології, бо в 1909 році як член Робітничої Української Партії втік від агентів спецслужб за кордон, у Відні був членом «Союзу Визволення України» та співробітником його пресових органів, у 1918–1922 роках працював секретарем посольства УНР у Відні, у Женеві співробітничав із Українським Інформаційним Бюро, у 1950-х роках – із щоденною газетою «Америка» та ін. У своїй журналістській і публіцистичній праці користувався ще псевдами «М. Данько», «Микола Другий», «М. Д.», «М. Славгородський»²⁴.

Редакція робила й регулярні огляди советської преси і радіопрограм, показуючи брехню тодішньої комуністичної пропаганди та маніпулювання нашою історією на користь ідеологічної, радянської.

²² Волинський Б., Окаринський В. (2005), «Кордуба Фелікс», Яворський Г. (Ред.), *Тернопільський енциклопедичний словник*, Т. 2, Видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч», Тернопіль, с.28.

²³ Брадович, М. (1957), «Чому Кремль втрачає нерви», *Християнський Голос*, ч. 21, с. 2.

²⁴ Кубійович, В.В. (Ред.) (1980), «Троцький Микола», *Енциклопедія українознавства. Словникова частина*, Т. 9, Париж, Нью-Йорк, с.3265.

У суспільній проблематиці публіцистичних текстів газети за 1957 рік на увагу також заслуговує тема захисту національних прав українців в ССРСР і критика Заходу за недостатню увагу до українського питання. Один із знакових авторів і публіцистів газети з цієї теми – Д. Бучинський (1913-1963), літературознавець, перекладач, бібліограф, який з 1948 року жив в Іспанії, як журналіст популяризував там нашу історію і культуру²⁵. Зокрема, в публікації «Чужинецька преса і українське питання»²⁶ він конструктивно критикує деякі західні видання щодо мізерної частки інформації про нашу трагічну ситуацію в ССРСР. Недостатню увагу до українського питання в релігійному контексті осмислив Д. Бучинський у статті «Червона Книга Переслідуваної Церкви» (рік видання – 1956 рік). Він аналізує зміст цієї книги, написаної іспанською мовою, авторства Альберта Гальтера і дає їй високу оцінку з точки зору опрацювання фактологічного матеріалу про релігійні переслідування українців в ССРСР, в тому числі греко-католиків. Д. Бучинський критично відгукується стосовно слів про те, що українська «картина релігійного переслідування потрактована нарівні із другими народами». «Немило вражає нас факт, що Комісія (Комісія для Переслідуваної Церкви при Міжнародній Католицькій Організації) та автор не згадали про переслідування Української Православної Церкви. ... Забагато наговорив він (А. Гальтер – прим. І. С.) про неіснуючу Московську Католицьку Церкву, яка є без вірних», – зауважує знаковий публіцист «Християнського Голосу»²⁷.

Публіцистичні тексти історичного характеру можна проілюструвати на прикладі мемуарів Степана Шаха «Між Сяном а Дунайцем», публікація яких в 1957 році охоплює великий обсяг чисел, зокрема, 32-50 (ці мемуари вийшли окремою книгою у видавництві «Християнського Голосу» в 1960 році обсягом 439 сторінок). Автор був уродженцем Перемишля, активним діячем «Просвіти» і залишив чимало цікавих історичних розвідок, з 1944 року проживав у Німеччині, а потім емігрував до Австралії²⁸. Публіцистику на богословські теми регулярно писав для «Християнського Голосу», зокрема й у 1957 році, ієромонах ЧСВВ Іриней Назарко, в минулому – ігумен монастиря св. Онуфрія у Львові, професор теології, який емігрував після Другої світової війни до Канади.

Загалом до визначних авторів і співробітників у повоєнний період газети зараховують ще ієромонахів Василянського Чину УГКЦ А. Великого, Р. Головацького; І. Гватя, О. Зеленецького, Б. Кузя, З. Пеленського, П. Дорожинського, які після Другої світової війни проживали в різних країнах. «Вони порушували не тільки релігійні, але й насущні суспільно-політичні питання, важливі діаспорні проблеми», – зауважує дослідник М. Присяжний.²⁹

Мова видання 1957 року винятково українська (в журналістській практиці діаспорних часописів практикують іноді двомовність). Тематичний діапазон газети

²⁵ Доценко, Р. І. (2004), «Бучинський Дмитро», URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=38388 (останній перегляд 22 жовтня 2021).

²⁶ Бучинський, Д. (1957), «Чужинецька преса і українське питання», *Християнський Голос*, ч. 43, с. 4.

²⁷ Бучинський, Д. (1957), «Червона Книга Переслідуваної Церкви», *Християнський Голос*, ч. 26, с. 4.

²⁸ Кубійович, В.В. (Ред.) (1984), «Шах Степан», *Енциклопедія українознавства. Словникова частина*, Т. 10, Париж-Нью-Йорк, с. 3791.

²⁹ Присяжний, М. П. (2015), «Преса новітньої української еміграції в Німеччині: реалії і перспективи», *Вісник Львівського університету. Серія журналістика*, вип. 40, с. 24.

після 1959 року певним чином звузився через зміну статусу «ХГ», коли він став офіційно УГКЦ в Німеччині.

Перспективи подальших досліджень і обговорень. Зміна тематичної концепції газети «ХГ» через названу вище обставину може стати предметом подальших ґрунтовних розвідок про газету «ХГ». На наш погляд, історики загалом почерпнуть багатий фактологічний матеріал з публікацій часопису про життя українців в діаспорі; історики журналістики можуть збагатити бібліографічний апарат з доробку авторів повоєнного періоду газети і подальших роки видання; журналістикознавці на основі публікацій «ХГ» можуть вивчати зміст і форму різних жанрів, мовні особливості в текстах газети тощо.

Висновки. Опрацьований матеріал про стан пресових органів українців у повоєнній Німеччині дає підстави стверджувати про особливе місце газети «Християнський Голос». Її редакторами в 1949-1959 роках були визначні публіцисти, журналісти, громадські діячі, які мали досвід роботи в пресі ще в міжвоєнний період у Західній Україні. Основне завдання християнського часопису на той час, як випливає з проаналізованого матеріалу газети за 1957 рік, полягало в інформуванні про вагомі суспільні події в світі, в ґрунтовному поясненні викликів, перед якими стояв тодішній західний світ і український національний рух і в УССР, і в діаспорі тощо. Не менш важливим складником газети «Християнського Голосу» для теперішніх дослідників-гуманітаріїв є релігійний блок за 1957 рік, в якому порушено теми атеїстичної пропаганди в СРСР, захисту переслідуваних релігійних організацій, висвітлення діяльності постатей УГКЦ минулого періоду і повоєнного та ін. Національне журналістикознавство потребує системного вивчення газет такого типу, як «Християнський Голос», тому що, як показує зміст публікацій, можна відкривати нові грані журналістської творчості і публіцистичного доробку інтелектуалів-українців, які представляли наш народ на різних континентах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Апостольська Екзархія УГКЦ в Німеччині і країнах Скандинавії (2021), «Історія греко-католицької Церкви в Німеччині», URL: http://www.ukrainische-kirche.de/wp/?page_id=116&lang=uk (останній перегляд 22 жовтня 2021).
2. «Банкрутство антирелігійної пропаганди в Україні» (1957), *Християнський Голос*, ч. 9, с. 1-2.
3. Брадович, М. (1957), «Московська віра і «комуністичне» безбожництво», *Християнський Голос*, ч. 36, с. 5.
4. Брадович, М. (1957), «Чому Кремль втрачає нерви», *Християнський Голос*, ч. 21, с. 2.
5. Б-ць (1957), «Памяті Світлого Єрарха української Церкви», *Християнський Голос*, ч. 14, с. 4.
6. Бучинський, Д. (1957), «Чужинецька преса і українське питання», *Християнський Голос*, ч. 43, с. 4.
7. Бучинський, Д. (1957), «Червона Книга Переслідуваної Церкви», *Християнський Голос*, ч. 26, с. 4.
8. Доценко, Р. І. (2004), «Бучинський Дмитро», URL: <https://esu.com.ua/search/articles.php?id=38388> (останній перегляд 22 жовтня 2021).

9. Комариця, М. (2011), «Ісаїв Петро-Маркіян», URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=12681 (останній перегляд 22 жовтня 2021).
10. Кубійович, В. М. (Ред.) (1949), *Енциклопедія українознавства. Загальна частина*, Т. 3, Мюнхен-Нью-Йорк, с. 801-1230.
11. Кубійович, В.В. (1980), *Енциклопедія українознавства. Словникова частина*, Т. 9, Париж, Нью-Йорк, с. 3205-3600.
12. Кубійович, В.В. (Ред.) (1984), «Шах Степан», *Енциклопедія українознавства. Словникова частина*, Т. 10, Париж – Нью-Йорк, с. 3600-4016.
13. Кучерук, О. (2014), «Коновалець Мирон», URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=4877 (останній перегляд 22 жовтня 2021)
14. «Новий наступ на мовчазну Укр. Католицьку Церкву» (1957), *Християнський Голос*, ч. 4, с. 2.
15. П.Г. (1957), «Владика-Мученик», *Християнський Голос*, ч. 45-57.
16. Плахотнюк, С. (2007), «Данилевич Роман», URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=23437 (останній перегляд 22 жовтня 2021).
17. Присяжний, М.П. (2000). *Преса української еміграції в Німеччині: становлення, розвиток, тематична політика (1945-1953)*, Видавничий Центр ЛНУ ім. Івана Франка, Львів, 220 с.
18. Присяжний, М. П. (2015), «Преса новітньої української еміграції в Німеччині: реалії і перспективи», *Вісник Львівського університету. Серія журналістика*, вип. 40, с. 19-27.
19. Пфлімлен, П. (1957), «Чого очікує католицький політик від католицької преси», *Додаток до «Християнського Голосу»: сторінки УХР*, ч. 7, с. 1.
20. «П'ятий конгрес католицької преси у Відні» (1957), *Додаток до «Християнського Голосу»: сторінки УХР*, ч. 7, с. 1
21. «Резолюції прийняті на II Загальних зборах Асоціації УКП» (1957), *Християнський Голос*, ч. 32, с. 4-5.
22. Яворський Г. (Ред.) (2005), *Тернопільський енциклопедичний словник*, Т.2, Видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч», Тернопіль, 706 с.
23. Тимошик, М.С. (2020), «До проблеми створення першого репертуару книжкових та пресових видань українців на чужині: на матеріалах Великої Британії», *Український інформаційний простір*, вип. 1, с. 28–50.
24. Яблонський, М. Р. (2020), «Стан і завдання преси української діаспори: погляд 1950-х рр.», *Вчені записки ТНУ ім. В. Вернадського: Серія Філологія. Соціальні комунікації*, вип. 1, с. 177-181.

REFERENCES

1. Apostolska Ekzarkhiia UHKC v Nimetchyni i krainakh Skandynavii (2021), «Istoriia hreko-katolytskoi Tserkvy v Nimetchyni», URL: http://www.ukrainische-kirche.de/wp/?page_id=116&lang=uk (accessed 22 October 2021).
2. «Bankrutstvo antyrelihiinoi propagandy v Ukraini» (1957), *Khrystyianskyi Holos*, № 9, s. 1-2.
3. Bradovych, M. (1957), «Moskovska vira i «komunistychnе» bezbozhnytstvo», *Khrystyianskyi Holos*, № 36, s. 5.

4. Bradovych, M. (1957), «Chomu Kreml vtrachaie nervy», *Khrystyianskyi Holos*, № 21, s. 2.
5. Buchynskiy, D. (1957), «Chuzhynetska presa i ukrainske pytannia», *Khrystyianskyi Holos*, № 43, s. 4.
6. Buchynskiy, D. (1957), «Chervona Knyha Peresliduvanoi Tserkvy», *Khrystyianskyi Holos*, № 26, s. 4.
7. B-ts (1957), «Pamiaty Svitloho Yerarkha ukrainskoi Tserkvy», *Khrystyianskyi Holos*, № 14, s. 4.
8. Dotsenko, R. I. (2004), «Buchynskiy Dmytro», URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=38388 (accessed 22 October 2021).
9. Komarytsia, M. (2011), «Isaiv Petro-Markiiian», URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=12681 (accessed 22 October 2021).
10. Kubiiiovych, V. M. (Red.) (1949), *Entsyklopediia ukrainoznavstva. Zahalna chastyna*, Vol. 3, Miunkhen-Niu-York, pp. 801-1230.
11. Kubiiiovych, V.M. (Red.) (1980), *Entsyklopediia ukrainoznavstva. Slovnykova chastyna*, Vol. 9, Paryzh, Niu-York, pp. 3205-3600.
12. Kubiiiovych, V.M. (Red.) (1984), «Shakh Stepan», *Entsyklopediia ukrainoznavstva. Slovnykova chastyna*, Vol. 10, Paryzh-Niu-York, p. 3600-4016.
13. Kucheruk, O. (2014), «Konovalets Myron», URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=4877 (accessed 22 October 2021)
14. «Novyi nastup na movchaznu Ukr. Katolytsku Tserkvu» (1957), *Khrystyianskyi Holos*, № 4, s. 2.
15. P.H. (1957), «Vladyka-Muchenyk», *Khrystyianskyi Holos*, № 45-57.
16. «Piaty konhres katolytskoi presy u Vidni» (1957), *Dodatok do «Khrystyianskoho Holosu»: storinky UKhR*, № 7, s. 1.
17. Pflimlien, P. (1957), «Choho ochikuie katolytskyi polityk vid katolytskoi presy», *Dodatok do «Khrystyianskoho Holosu»: storinky UKhR*, ch. 7, s. 1.
18. Plakhotniuk, S. (2007), «Danylevych Roman», URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=23437 (accessed 22 October 2021).
19. Prysiazhnyi, M.P. (2000). *Presa ukrainskoi emigratsii v Nimechchyni: stanovlennia, rozvytok, tematychna polityka (1945-1953)*, Vydavnychi Tsentri LNU im. Ivana Franka, Lviv, 220 p.
20. Prysiazhnyi, M. P. (2015), «Presa novitnoi ukrainskoi emigratsii v Nimechchyni: realii i perspektyvy», *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii zhurnalistyka*, issue 40, pp. 19-27.
21. «Rezoliutsii pryiniati na II Zahalnykh zborakh Asotsiiatsii UKP» (1957), *Khrystyianskyi Holos*, № 32, s. 4-5.
22. Yavorskyi, H. (Red.) (2005). *Ternopilskiy entsyklopedychnyi slovnyk*, Vol. 2, Vydavnycho-polihrafichnyi kombinat «Zbruch», Ternopil, 706 s.
23. Tymoshyk, M.C. (2020), «Do problemy stvorennia pershoho repertuaru knyzhkovykh ta presovykh vydan ukrainsiv na chuzhyni: na materialakh Velykoi Brytanii», *Ukrainskyi informatsiinyi prostir*, issue 1, s. 28-50.
24. Yablonskyi, M. R. (2020), «Stan i zavdannia presy ukrainskoi diaspory: pohliad 1950-kh rr.», *Vcheni zapysky TNU im. V.Vernadskoho. Serii Filolohiia. Sotsialni komunikatsii*, issue 1, s. 177-181.

THE NEWSPAPER «CHRISTIAN VOICE» (MUNICH) IN THE POSTWAR PERIOD: HISTORY, THEMATIC RANGE OF EXPRESSION, LEADING AUTHORS AND PUBLICISTS

Ihor Sklenar

*Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chuprynky Str. 49, 79044, Lviv, Ukraine
e-mail: isklenar@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-2081-2199>*

The article considers the history, thematic range of expression and a number of authors and publicists of the newspaper «Christian Voice» (with the frequency of a fortnightly). It has been published in Munich by nationally conscious groups of migrants since 1949 as a part of the «Ukrainian Christian Publishing House». The significance of this Ukrainian newspaper in post-Nazi Germany is only partly comprehended in the works of a number of diaspora press's researchers. Therefore, the purpose of this article is to supplement the scientific information about the «Christian Voice» in the postwar period, in particular, the yearbook for 1957 was chosen as the principal subject of analysis.

In the process of writing the article, we used such methods: analysis, synthesis, content analysis, generalization and others. Thus, the results of our study became the socio-political and religious context in which the «Christian Voice» was founded. The article is also a concise overview of the titles of Ukrainian magazines in post-Nazi Germany in the 1940s and 1950s. The thematic analysis of publications of 1957 showed the main trends of journalistic texts in the newspaper and the journalistic skills of its iconic authors and publicists (D. Buchynsky, M. Bradovych, S. Shah, etc.). The thematic range of the newspaper after 1959 was somewhat narrowed due to the change in the status of the «Christian Voice» when it became the official newspaper of the UGCC in Germany. It has been distinguished two main thematic blocks of the newspaper – social and religious.

Historians will find interesting factual material from the newspaper publications about the life of Ukrainians in the diaspora. Historians of journalism can supplement the bibliographic apparatus in the journalistic and publicistic works of the authors in the postwar period of the newspaper and in subsequent years of publishing. Based upon the publications of the «Christian Voice» in different years, not only since 1957, journalists can study the contents and a form of different genres, linguistic peculiarities in the newspaper articles, and so on.

Key words: newspaper «Christian Voice», Ukrainian press in Germany, post-war period, publicist, editor, publication, article.